

Aleksandra Kobyłańska¹

Wpływ twórczej resocjalizacji na kształtowanie wartości osób pozbawionych wolności

Człowiek nieprzystosowany społecznie powinien:
„Rozstać się ze swoją przeszłością, zmodyfikować aktualność
oraz wykreować przyszłość”²

(Konopczyński, 2010, s. 135)

Wstęp

Lesław Pytka (profesor nauk społecznych) określając definicję resocjalizacji stwierdza, że „nie ma jednej resocjalizacji, której zastosowanie gwarantowałoby sukces w każdym przypadku” i wskazuje potrzebę indywidualnego podejścia do każdej osoby³.

Naukowiec ten resocjalizację człowieka widzi jako:

- zmianę zachowań i społecznej przynależności,
- przebudowę emocjonalną jednostki,
- dołączenie do kultury i zaspakajanie potrzeb,
- formowanie właściwych postaw społecznych,
- dostosowanie sytuacji do resocjalizowanego (nieletniego),
- „nawracanie” do wartości wyższego rzędu,

¹ Studentka dwóch uczelni: Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie oraz Uczelni Społeczno-Medycznej w Warszawie, e-mail: okobylanska99@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1544-3528>.

² M. Konopczyński, *Metody twórczej resocjalizacji. Teoria i praktyka wychowawcza*, Warszawa 2010, s. 135.

³ L. Pytka, *Resocjalizacja*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, t. V, Warszawa 2006, s. 268.

- reintegrację społeczną jednostki,
- autoresocjalizację⁴.

Kazimierz Pierzchała resocjalizację definiuje w sposób następujący:

Resocjalizacja to nauka i praktyka społeczna, określająca zakres działań wychowawczych, opiekuńczych i terapeutycznych. Jest to proces zmierzający do wykształcenia u osób niedostosowanych społecznie zmian w obszarze samoświadomości, samowychowania, samopowiadzenia i samorefleksyjności⁵.

Człowiek, jako istota rozumna i świadoma w życiu, z natury dąży do określonych wartości. Wartości obejmują i normują wszystkie wymiary życia. Dotyczą sfery fizycznej, psychicznej, duchowej i społecznej. Stanowią one kryteria takiej postawy i takich decyzji w odniesieniu do wszystkich tych sfer, które umożliwiają człowiekowi integralny rozwój oraz realizację jego aspiracji życiowych. Wartości wyznaczają postawy człowieka wobec ludzi i rzeczy. Rzutują one tym samym na stany emocjonalne oraz wpływają na samoocenę. Pytanie o wartości, ich system i hierarchię jest zasadniczym tematem w próbach rozumienia ludzkiej psychiki i ludzkiego postępowania. Wartości stanowią także przedmiot badań i rozważań naukowych wielu dyscyplin społecznych, w tym także pedagogiki.

Zdefiniowanie wartości nie jest rzeczą prostą. Na ogół przyjmuje się, iż pojęcie wartość stanowi podstawową kategorię aksjologii (nauki o wartościach). Według Mieczysława Łobockiego oznacza ona:

[...] to wszystko, co uchodzi za ważne i cenne dla jednostki i społeczeństwa oraz jest godne pożądania, co łączy się z pozytywnymi przeżyciami i stanowi jednocześnie cel dążeń ludzkich⁶.

W pedagogice resocjalizacyjnej w ciągu ostatniego dziesięciolecia, zarówno w teorii, jak i praktyce coraz wyraźniej zaznacza swoją obecność nurt refleksji oraz oddziaływań wychowawczych ukierunkowanych na

⁴ L. Pytka, *Resocjalizacja*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna...*, op.cit., s. 268–270; L. Pytka, *Różne ujęcia definicji resocjalizacji*, [w:] *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna*, red. B. Urban, J.M. Stanik, t. 1, Warszawa 2008, s. 73–77; por. K. Pierzchała, *Kapelan więzienny w procesie resocjalizacji penitencjarnej*, Toruń 2013.

⁵ K. Pierzchała, *Wina – prawo – kara. Prawne i psychopedagogiczne aspekty resocjalizacji penitencjarnej*, „Probacja” 2017, nr 2, s. 95.

⁶ M. Łobocki, *Pedagogika wobec wartości*, [w:] *Kontestacje pedagogiczne*, red. B. Śliwerski, Kraków 1993, s. 125.

odkrywanie i rozwijanie tkwiących w jednostce niedostosowanej społecznie potencjałów twórczych. Artykuł jest próbą opisaną stosunkowo nowatorskiej propozycji pedagogicznej, jaką jest twórcza resocjalizacja w kontekście wpływu na wartości osadzonych, chcący uwypuklić resocjalizacyjny charakter wychowania polegającego na wyzwaniu i rozwijaniu u osób niedostosowanych społecznie aktywności twórczej. Mowa tu o koncepcji twórczej resocjalizacji Marka Konopczyńskiego, która nawiązuje do wprowadzonych przez Czesława Czapówa i wyróżnionych w modelu resocjalizacji wielowymiarowej przez Lesława Pytkę – procedur kulturotechnicznych⁷.

Ten sposób resocjalizacji wychodzi naprzeciw tym wszystkim, którzy sukcesów resocjalizacyjnych upatrują w poszukiwaniu i rozwijaniu potencjałów (wartości) wychowanków. To dzięki temu osoby pozbawione wolności mogą przekraczać „progi nadziei” i znaleźć się po „właściwej stronie życia”.

Istota twórczej resocjalizacji

Zgodnie z założeniami Czesława Czapówa procedury kulturotechniczne służą przysposobieniu zdemoralizowanego wychowanka do biernego oraz czynnego uczestnictwa w kulturze, a poprzez to przyswajania jej aprobowanych społecznie treści, które wtórnie mogą modyfikować aspołeczne przekonania, negatywne emocje i destrukcyjne zachowania (postawy) jednostek niedostosowanych społecznie⁸.

Pytka uważa z kolei, że:

procedura ta [...] polega na wykorzystywaniu w opiece, wychowaniu i terapii resocjalizacyjnej środków wpływu wywieranych przez kulturę i cywilizację na poszczególne osoby i grupy wychowawcze. [...] kształtuje się [w ten sposób – AK] nie tylko określone przekonania, łagodzi napięcia i konflikty wewnętrzne, ale przede wszystkim modyfikuje się zachowania wychowanków zgodnie ze społecznie akceptowanymi wzorami kulturowymi. [...] Umożliwia to bowiem w znacznym

⁷ H. Kupiec, *Socjoterapeutyczne aspekty twórczej resocjalizacji*, „Resocjalizacja Polska” 2011, nr 2, s. 171–174.

⁸ Cz. Czapów, *Wychowanie resocjalizujące. Elementy metodyki i diagnostyki*, Warszawa 1978, s. 270 i n.

zakresie identyfikację wychowanka z wartościami społeczno-kulturowymi [...], co pozwala na ponowną integrację jednostki ze społeczeństwem i jej prawidłową, niezaburzoną adaptację społeczną⁹.

Widać zatem wyraźnie, że także w rozumieniu tego autora główny akcent położony został na proces asymilacji treści kulturowych, których internalizacja ma przyczynić się do korekty wadliwych postaw wychowanków niedostosowanych społecznie.

Nieco inaczej przedstawiają się natomiast założenia twórczej resocjalizacji. W omawianym modelu postuluje się bowiem ukierunkowanie oddziaływań na rozwijanie nowych, aprobowanych społecznie parametrów tożsamości, które można kształtować poprzez wykorzystanie mechanizmów autoprezentacji w toku twórczej aktywności wychowanków. Współczesna myśl resocjalizacyjna poszukuje ciągle nowych rozwiązań modelowych, które mogą przyczynić się do udoskonalenia prowadzonych w praktyce oddziaływań w celu podniesienia ich skuteczności. Istotą „twórczej resocjalizacji” jest próba zmiany postępowania osób odrzucających wszelkie normy współczesnego świata, w sposób odmienny od utartych schematów resocjalizacyjnych. Jak podaje Marek Konopczyński (polski pedagog resocjalizacyjny, profesor nauk społecznych, autor twórczej resocjalizacji):

można podjąć próbę przemiany młodego przestępcy, a właściwie wykreowania odmiennych od dotychczasowych parametrów jego tożsamości, które decydują o jakości kontaktów z innymi ludźmi¹⁰.

Zasadniczym celem działania twórczej resocjalizacji jest przemiana tożsamości nieprzystosowanej społecznie młodzieży przez:

wychowawcze stymulowanie rozwoju jej struktur poznawczych i twórczych oraz wyposażenie jej w nowe indywidualne i społeczne kompetencje¹¹.

Lesław Pytka definiując resocjalizację pisze:

resocjalizacja jako swoisty sposób „nawrócenia” na wartości wyższego rzędu związane z realizacją ideałów, np. „samourzeczywistnienie”

⁹ L. Pytka, *Pedagogika resocjalizacyjna*, Warszawa 2000, s. 207.

¹⁰ M. Konopczyński, *Metody twórczej resocjalizacji...*, op.cit., s. 13.

¹¹ Ibidem.

się przez działalność [...] artystyczną, literacką, muzyczną, twórczą. [...] W tej koncepcji resocjalizowania przywołuje się rozmaite idee człowieka i społeczeństwa. Najczęściej te, które pokazują człowieka z perspektywy jego możliwości kreatywnych, twórczych [...] ¹².

Twórcza resocjalizacja nieletnich nie jest alternatywą dla klasycznej resocjalizacji, ale ma za zadanie uzupełnić ją o nowe konteksty. Resocjalizacja twórcza pozwala spojrzeć na problemy resocjalizacji nieletnich z innej perspektywy. Z założeń resocjalizacji twórczej wynika, że postawy dewiacyjne nieletnich wynikają z nieprawidłowo ukształtowanej, w toku socjalizacji, tożsamości. W metodach pracy resocjalizacyjnej opartych na kulturze Marek Konopczyński upatruje zatem szansy przemian tożsamościowych, aby tożsamość „przestępcy” wychowanek mógł przeobrazić w tożsamość „sportowca”, „artysty” itp. Zmiana resocjalizacyjna zachodzi poprzez trenowanie autoprezentacji nowych parametrów tożsamości społecznej ¹³.

Charakterystycznym zarysem twórczej resocjalizacji w ujęciu Marka Konopczyńskiego jest upodmiotowienie roli wychowanka w całym procesie resocjalizacyjnym. Szczegółowy wykład koncepcji oraz teorii twórczej resocjalizacji Marek Konopczyński zamieszcza w książce *Metody twórczej resocjalizacji. Teoria i praktyka wychowawcza*. Autor akcentuje w niej, że zaproponowana koncepcja:

[...] określa resocjalizację jako zmianę nie przez korektę czy reedukację, jak to się tradycyjnie czyni, a przez rozwój strukturalnych czynników i mechanizmów procesów twórczych osób nieprzystosowanych społecznie oraz wyposażenie ich w nowe kompetencje i umiejętności społeczne. Resocjalizacja przez trenowanie wizualizowanych parametrów tożsamości nieprzystosowanych społecznie osób jest alternatywną koncepcją pedagogiczną wobec koncepcji występujących dotychczas w polskiej teorii i europejskiej praktyce resocjalizacyjnej ¹⁴.

Twórcza resocjalizacja przykładą nacisk na triadę zagadnień, które konstytuują jej metodologiczne założenia i określają istotę jej oddziaływania. Zagadnienia te grupują się w jeden ciąg pojęciowy: „twórczość –

¹² L. Pytka, *Różne ujęcia...*, op.cit., s. 76.

¹³ A. Jaworska, *Leksykon resocjalizacji*, Kraków 2012, s. 245, 294.

¹⁴ M. Konopczyński, *Metody twórczej resocjalizacji...*, op.cit., s. 136.

resocjalizacja – tożsamość¹⁵. Należy w tym miejscu jeszcze wspomnieć, że dla autora twórczej resocjalizacji cały proces destygmatyzacji¹⁶ przestępców jest czynnikiem integralnym jego koncepcji¹⁷.

Podsumowując słowami Marka Konopczyńskiego:

[...] twórcza resocjalizacja polegająca na wykorzystywaniu oddziaływań teatralnych, sportowych, dramowych, muzycznych i plastycznych jako kreatora i stymulatora w rozwoju struktur poznawczo-twórczych podopiecznych (percepcji, emocji, motywacji, myślenia, wyobraźni i pamięci). Trwałym efektem resocjalizacyjnym jest uzyskanie zmiany tożsamościowej osób nieprzystosowanych w postaci innego niż do tej pory myślenia o sobie samym i własnych priorytetach życiowych, a poprzez to i alternatywnym odbiorze tych osób przez otoczenie społeczne¹⁸.

Wychowanie ku wartościom

Istnieje silny wzajemny związek odczucia sensu jako czynnika motywującego ze światem wartości w ogóle i sfery sumienia z wartościami moralnymi w szczególności. Wartości są częścią psychologicznego układu immunologicznego. Bez nich jesteśmy bezbronni w obliczu trudności. W rezultacie można mówić o profilu aksjologicznej świadomości człowieka jako określającej jego osobową jakość. Człowiek jest osobą, a więc tym samym istotą mającą świadomość i samoświadomość, może być

¹⁵ M. Konopczyński, *Twórcza resocjalizacja. Zarys koncepcji rozwijania potencjałów*, „Resocjalizacja Polska. Polish Journal of Social Rehabilitation” 2014, nr 7, s. 13–28.

¹⁶ „Destygmatyzacja jest to proces reakcji społecznej przywracający osoby niedostosowane społecznie lub odznaczające się aktywnością kryminalną do pozytywnych grup społecznych. Inkluzyjne zmiany wspólnotowe odbywają się poprzez zmianę motywacji, myślenia, percepcji, wrażliwości i uczuć w stosunku do osób dotychczas wykluczanych społecznie”. K. Pierzchała, *Karać czy nagradzać w kontekście resocjalizacji osadzonych – w paradygmacie naukowego behawioryzmu*, [w:] *Edukacja jutra. Wiedza i edukacja egzystencji współczesnego człowieka*, red. A. Kamińska, P. Oleśniewicz, Sosnowiec 2018, s. 479.

¹⁷ K. Pierzchała, *Destygmatyzacja przestępców w świetle Magisterium Kościoła oraz poglądów na resocjalizację*, Kraków 2016, s. 52.

¹⁸ M. Konopczyński, *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę działań kreujących*, Kraków 2015, s. 85.

Na ogół ludzie tworzą sobie hierarchię potrzeb i wartości. Tak więc jeden człowiek na pierwszym miejscu stawia własne dobro i wartości z nim związane, dla innego najwyższą wartość ma dobro ogółu, pomyślność rodziny lub poznanie tajemnic przyrody. W rozumieniu ogólnospołecznym hierarchia wartości uzależniona jest od tradycji narodowych, które tworzą kulturę, warunków społeczno-ekonomicznych czy stosunków międzyludzkich.

Wartości każdy wynosi przede wszystkim z domu, ale też z przedszkola i szkoły. We współczesnym świecie coraz więcej jest przykładów naruszania norm moralnych, a przy tym społecznej akceptacji dla takich zachowań. Zdrady i rozwody, korupcja, złodziejstwo, przemoc, folgowanie nałogom, handel narkotykami, rozwiązłość itp. stają się częstymi tematami w mediach i przedmiotem dyskusji w domach. Niektórzy mówią o relatywizmie wartości i o chaosie w sferze wartości. Dzieciom trudno się zorientować, co jest dobre, a co złe, skoro gubią się w tym dorośli.

Jedynym w pełni skutecznym sposobem kontroli człowieka jest – samokontrola. Tylko mocny wewnętrzny system wartości moralnych jest w stanie skłonić człowieka do zachowań moralnych w każdych okolicznościach²¹.

Należy pamiętać, że:

Życie człowieka jest procesem realizowania wartości. Człowiek jako osoba wolna sam dokonuje wyboru wartości. Sam wybiera co jest dla niego ważne, cenne, co jest warte poświęcenia, co będzie stanowiło dla niego cel. Przyjęty przez niego system wartości wpływa na jego osobowość, nadaje mu sens życia. Kształtowanie pożądanej hierarchii wartości powinno być widoczne w stawianiu się coraz lepszym. Człowiek podczas wartościowania powinien odrzucać wartości pozorne oraz rezygnować z wartości niższych na rzecz wartości wyższych²².

²¹ I. Koźmińska, E. Olszewska, *Z dzieckiem w świat wartości*, Warszawa 2007, s. 45.

²² E. Kolenda, *Wartości – po co nam w życiu?*, <https://wuplodz.praca.gov.pl/documents/58203/838384/Warto%C5%9Bci%20-%20po%20co%20nam%20w%20%C5%BCyiu.pdf/a9dfba15-6d9b-4536-a7af-630b835e1a5b?t=1406646773000> [dostęp: 14.10.2020].

Praktyczny wymiar twórczej resocjalizacji w kształtowaniu wartości osadzonych

Twórcza resocjalizacja jest koncepcją o wyraźnym nastawieniu praktycznym. Jej celem – według Marka Konopczyńskiego – jest rozwój efektywności procesu resocjalizacji, czyli tworzenie metodycznych rozwiązań z zakresu resocjalizacji, poprzez kształtowanie i stymulowanie rozwoju mechanizmów poznawczych i twórczych²³.

Marek Konopczyński jest zdania, że:

[...] twórcza resocjalizacja, przez twórcze wychowanie resocjalizacyjne, jest zbiorem uzasadnionych teoretycznie metod, rozwijających umiejętności nowych sposobów rozwiązywania sytuacji problemowych przez osoby nieprzystosowane społecznie. Aby taki proces mógł zachodzić, muszą być spełnione warunki o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym. Pierwsze związane są z parametrami osobowymi oraz strukturalnymi czynnikami procesów poznawczych i twórczych wychowanków, drugie natomiast z parametrami tak osób kierujących tym procesem, jak i uwarunkowaniami administracyjno-infrastrukturalnymi. Zarówno pierwsze, jak i drugie decydują o efektach etapowych i końcowych procesu resocjalizacji²⁴.

Czas określa kim dany człowiek jest aktualnie, kim był kiedyś i kim ma szansę zostać w przyszłości. Twórcza resocjalizacja mówi o rozwiązaniu i wzmocnieniu człowieka, jego wartości. Wytwory resocjalizacji twórczej nabierają znaczenia w kontekście zaadaptowania społecznego wychowanków. Mówiąc prościej człowiek zajmujący się teatrem, sportem, plastyką, czy muzyką i odnoszący w tym względzie nawet drobne sukcesy (poprzez granie roli w teatrze, namalowanie obrazu czy dobre występy sportowe) jest łatwiej akceptowalny przez innych²⁵.

Jednostka, która się rozwija poprzez obcowanie z nowymi dla niego elementami kultury, sztuki i sportu, poszerza i pogłębia swoje emocje, percepcję, myślenie i wyobraźnię. Jeżeli przyjąć założenie, że twórcze rozwiązywanie sytuacji problemowych powoduje zaspokojenie potrzeb

²³ M. Konopczyński, *Metody twórczej resocjalizacji...*, op.cit., s. 132–133.

²⁴ Ibidem, s. 133.

²⁵ Ibidem, s. 134.

człowieka w sposób akceptowalny społecznie, to w dużym stopniu minimalizuje on niebezpieczeństwo kontynuacji jego patologicznych zachowań. Redukuje (na początek minimalizuje) on w ten sposób negatywne skutki wadliwych procesów socjalizacyjnych²⁶.

Człowiek nieprzystosowany społecznie powinien: „Rozstać się ze swoją przeszłością, zmodyfikować aktualność oraz wykreować przyszłość”, w tym²⁷:

1. Rozstanie z przeszłością to analiza i zrozumienie przyczyn swoich wadliwych zachowań i postaw społecznych, usprawiedliwienie wynikających z nich reakcji innych ludzi oraz odkrycie gotowości do zmian. W ślad za tym powinna podążać modyfikacja tożsamości i wartości indywidualnych.
2. Modyfikacja aktualności to nic innego jak tylko intelektualne i emocjonalne włączenie się w działania rozwijające strukturalne czynniki i mechanizmy procesów twórczych, co pozwala uzewnętrznić siłę potencjału osobistego wychowanków.
3. Kreowanie przyszłości to inicjowanie procesu społecznego adaptowania własnych form aktywności, opartych na ujawnionych wcześniej potencjałach²⁸.

Tak nowo powstająca tożsamość społeczna (poznane wartości) wychowanków umożliwia im podejmowanie odmiennych od dotychczasowych rodzajów aktywności oraz umożliwiającą pełnienie nowych ról społecznych.

Podsumowanie

Wszystko, co do tej pory powiedziano o człowieku jako osobie, pozwala już wskazać na odpowiednio ugruntowaną płaszczyznę odniesienia dla pracy resocjalizacyjnej i organizowania związanych z nią ewentualnych projektów. Zapewne wymienione powyżej przykłady praktycznych przedsięwzięć w tym zakresie – zaproponowanych i realizowanych głównie przez Marka Konopczyńskiego – zawierają w sobie w decydującym

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem, s. 135.

²⁸ Ibidem.

stopniu personalistyczne ujęcie zorientowane na osobowy potencjał wychowanków i odpowiednio profilowane wartości. Zatem resocjalizacja będzie w tym sensie stymulowaniem procesu repersonalizacji²⁹. Inaczej mówiąc: powrotu na drogę właściwego rozwoju osoby tych, u których nastąpiła tak znaczna deformacja osobowości, że skutkuje ona zdeformowanym poczuciem tożsamości i jednocześnie konfliktem natury społeczno-prawnej³⁰.

Człowiek nie stanowi *tabula rasa*, lecz jest i zostaje wyposażony w stwarzane przez siebie wartości, dobroczynnie regulujące jego życie, zarówno indywidualne, jak i społeczne. Trzeba mocnego przekonania w nadrzędny sens własnych działań i dużej wiary w wartości, jakie chce się przekazać swemu podopiecznemu, by osiągnąć zamierzony cel. Od strony metodycznej można powiedzieć, że zakłada to spotkanie osób w dialogu, który powinien być dialogiem motywacyjno-wspierającym. Może to być więc sposób pracy, który zarazem jest spotkaniem w sensie osobowym – fizycznym, psychicznym i duchowym spotkaniem z drugim człowiekiem, w trakcie którego wychowanek odkrywa motywację do zmiany i odnajduje siły do podtrzymywania rozpoczętych zmian. Konieczne jest stworzenie takich relacji z podopiecznym – jak stwierdza Anna Fidelus – które będą mieć dla niego charakter motywujący i w rezultacie doprowadzą u niego do samomotywacji³¹.

Reasumując, stwierdzę za Markiem Konopczyńskim, że w nowym ujęciu praca resocjalizacyjna oznacza „proces zmiany kreującej”, a więc już nie proces wynikający z wymuszenia na wychowanku zmiany postępowania, czy też uzyskania u niego dobrowolnej zmiany pod wpływem określonych zabiegów terapeutycznych, ponieważ:

1. Stosowanie przymusu na ogół powoduje tzw. fałszywe przystosowanie, czyli adaptację pozorowaną, ponadto prowadzi do buntu

²⁹ Repersonalizacja polega na przywróceniu stronom konfliktu statusu osób, a więc bytów zdolnych do podejmowania odpowiedzialnych decyzji. Uznawanie własnej podmiotowości jest krokiem w tym kierunku, ale wykonanie go wymaga pewnego dystansu do konfliktu, przeciwnika i siebie samego. J. Waszkiewicz, *Jak Polak z Polakiem: szkice o kulturze negocjowania*, Warszawa 1997, s. 69.

³⁰ K. Pierzchała, *Destygmatyzacja przestępców...*, op.cit., s. 84.

³¹ A. Fidelus, *Determinanty readaptacji społecznej skazanych*, Warszawa 2012, s. 481 i n.

i agresji. Samo wymierzanie kary nie ma natomiast walorów resocjalizacyjnych.

2. Zachowania przestępcze i ich przyczyny mają podłoże w zdeformowanej, dewiacyjnej tożsamości resocjalizowanej oraz braku wartości osoby, nie są zaś wynikiem jakiejś „choroby”. Dlatego nie da się ich „wyleczyć” w warunkach więziennych, stosując metody dotychczasowych terapii, lecz jedynie w ramach specjalistycznych działań, sprzyjających okoliczności społecznych i procesu ich destygmatyzacji.
3. Przestępca opuszczający mury więzienia czy zakład poprawczy na ogół jest pozostawiony sam sobie, bez odpowiedniej opieki post-penitencjarnej i kuratorskiej, a poza tym podlega presji społecznej jako osoba stygmatyzowana. Powoduje to jego dalszą fiksację w roli przestępcy, co stanowi dodatkową barierę resocjalizacyjną³².

Takie podejście do człowieczeństwa ma wyborne znaczenie dla rozumienia: kim jest człowiek i jak powinny wyglądać relacje międzyludzkie, na czym należy budować system wartości regulujący życie jednostki i całej społeczności? A najwznioślejsze czynności człowieka – poznanie, miłość, twórczość – są tymi istotnie ludzkimi wartościami, których nie można traktować tylko użytkowo, a najwyższe przejawy osoby ludzkiej: kontemplacja prawdy i piękna oraz realizacja dobra zawsze były uznawane za jedynie godny cel życia człowieka. Człowiek jako istota stanowi wartość samą w sobie i dlatego wymaga wszelkiej świadomej troski jego samego.

Angażowanie wychowanków niedostosowanych społecznie w różnego rodzaju działalność twórczą pozwala również na rozwijanie w nich strukturalnych elementów twórczego myślenia, tzw. potencjałów twórczych. Stanowią one trwałą dyspozycję człowieka, warunkującą umiejętność rozwiązywania w nowatorski sposób napotykanых problemów życiowych i tym samym lepsze przystosowanie się do wymagań życia społecznego. Z drugiej strony wchodzenie w trakcie twórczego działania w szeroko rozumianą rolę artysty i związane z tym przeżycia, doświadczenia oraz nabywanie nowych umiejętności, a także towarzyszące nowej autoprezentacji informacje zwrotne napływające od otoczenia społecznego, przyczyniają się do zmian w strukturach poznawczych wychowanków i powodują pojawienie

³² K. Pierzchała, *Destygmatyzacja przestępców...*, op.cit., s. 51.

się nowego, alternatywnego wobec dotychczas dewiacyjnego obrazu własnej osoby³³.

Ostatecznym celem działań resocjalizacyjnych, w tym twórczej resocjalizacji, jest ukazywanie wychowankowi „wartości”, które pozwoliłyby mu odkryć egzystencjalny sens angażowania się w ich realizację, a tym samym otworzyłyby przed nim drogę do przemiany świadomości aksjologicznej oraz zmotywowały do zmiany życia na wartościowsze – zarówno dla niego samego, jak i jego środowiska oraz społeczeństwa.

Resocjalizacja twórcza to wzmacnianie poczucia własnej wartości. Dlatego warto w tym miejscu podkreślić, że osiągnięcie omawianego celu zależy w dużej mierze od umiejętności ze strony prowadzących zajęcia do nieustannego motywowania wychowanków do podejmowania i podtrzymywania aktywności, co ściśle wiąże się z udzielaniem wzmacniających pozytywnie informacji zwrotnych po wykonaniu niemal każdego zadania.

Bibliografia

Literatura

- Bałandynowicz A., *Kara pozbawienia wolności jako totalne ograniczenie wolności jednostki*, [w:] *Penitencjarna kultura fizyczna*, red. A. Rejzner, Warszawa 2002.
- Chafas K., *Wartości w programie wychowawczym szkoły służące integralnemu rozwojowi wychowaniu ucznia*, Warszawa 2017.
- Czapów Cz., *Wychowanie resocjalizujące. Elementy metodyki i diagnostyki*, Warszawa 1978.
- Fidelus A., *Determinanty readaptacji społecznej skazanych*, Warszawa 2012.
- Jaworska A., *Leksykon resocjalizacji*, Kraków 2012.
- Konopczyński M., *Metody twórczej resocjalizacji. Teoria i praktyka wychowawcza*, Pedagogium, Warszawa 2010.
- Konopczyński M., *Twórcza resocjalizacja. Zarys koncepcji rozwijania potencjałów*, „Resocjalizacja Polska. Polish Journal of Social Rehabilitation” 2014, nr 7.

³³ H. Kupiec, *Socjoterapeutyczne aspekty...*, op.cit., s. 175.

- Konopczyński M., *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę działań kreujących*, Kraków 2015.
- Koźmińska I., Olszewska E., *Z dzieckiem w świat wartości*, Warszawa 2007.
- Kupiec H., *Socjoterapeutyczne aspekty twórczej resocjalizacji*, „Resocjalizacja Polska” 2011, nr 2.
- Łobocki M., *Pedagogika wobec wartości*, [w:] *Kontestacje pedagogiczne*, red. B. Śliwerski, Kraków 1993.
- Pierzchała K., *Kapelan więzienny w procesie resocjalizacji penitencjarnej*, Toruń 2013.
- Pierzchała K., *Destygmatyzacja przestępców w świetle Magisterium Kościoła oraz poglądów na resocjalizację*, Kraków 2016.
- Pierzchała K., *Wina – prawo – kara. Prawne i psychopedagogiczne aspekty resocjalizacji penitencjarnej* [Fault – law – penalty. Legal and psychological aspects of penitentiary rehabilitation], „Probacja” 2017, nr 2.
- Pierzchała K., *Karać czy nagradzać w kontekście resocjalizacji osadzonych – w paradygmacie naukowego behawioryzmu* [Punishment or reward in the context of rehabilitation of prisoners – in the paradigm of scientific behaviorism], [w:] *Edukacja jutra. Wiedza i edukacja w egzystencji współczesnego człowieka*, red. A. Kamińska, P. Oleśniewicz, Sosnowiec 2018.
- Pytka L., *Pedagogika resocjalizacyjna*, Warszawa 2000.
- Pytka L., *Resocjalizacja*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, t. V, Warszawa 2006.
- Pytka L., *Różne ujęcia definicji resocjalizacji*, [w:] *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna*, red. B. Urban, J.M. Stanik, t. 1, Warszawa 2008.
- Waszkiewicz J., *Jak Polak z Polakiem: szkice o kulturze negocjowania*, Warszawa 1997.

Netografia

- Camus A. (2020), *Cytaty z dzieł Camusa*, https://pl.wikiquote.org/wiki/Albert_Camus.
- Kolenda E. (2011), *Wartości – po co nam w życiu?*, <https://wuplodz.praca.gov.pl/documents/58203/838384/Warto%C5%9Bci%20-%20>

po%20co%20nam%20w%20%C5%BCyciu.pdf/a9dfba15-6d9b-4536-a7af-630b835e1a5b?t=1406646773000.

Zespół Szkół w Łatowiczu (2019), *Wartości w naszym życiu*, <http://zslatowicz.pl/?s=wartosci+w+naszym+zyciu>.

Summary

Optimizing the human relationship with the environment, which is one of the most important goals of social rehabilitation, depends on a wide group of factors and processes, among which the system of target values (of a higher order) plays a significant role. Referring to the words of the doyen of social rehabilitation in Poland, Czesław Czapów³⁴. The highest values in social rehabilitation should be considered not only the social order, but most of all the development of personality and related human freedoms³⁵. Paradoxically (taking into account the fact that a large part of social rehabilitation procedures take place in closed institutions) one of the most important values of social rehabilitation is freedom. According to Albert Camus, "freedom is nothing more than a chance to be better"³⁶. Social rehabilitation institutions (mainly prisons), fulfilling their utilitarian functions, drastically limit the freedom of choices that can be made by charges. The essence of creative social rehabilitation is an attempt to change the individual in a way that is different from the usual social rehabilitation schemes. It is an attempt to change a person by creating different parameters of his identity, which determine the quality of contacts with other people. These treatments, taking the form of theater, sports, drama, art or music experiences, can create different personal parameters of an individual³⁷.

Keywords: human, imprisoned, values, creative rehabilitation

Streszczenie

Optimalizacja relacji człowieka ze środowiskiem, będąca jednym z najistotniejszych celów resocjalizacji, jest uzależniona od szerokiej grupy czynników i procesów, wśród których znaczące miejsce zajmuje system wartości docelowych (wyższego rzędu). Powołując się na słowa nestora resocjalizacji w Pol-

³⁴ Cz. Czapów, *Wychowanie resocjalizujące...*, op.cit., s. 131-145 i in.

³⁵ A. Bałandynowicz, *Kara pozbawienia wolności jako totalne ograniczenie wolności jednostki*, [w:] *Penitencjarna kultura fizyczna*, red. A. Rejzner, Warszawa 2002, s. 11-35.

³⁶ A. Camus, *Cytaty z dzieł Camusa*, https://pl.wikiquote.org/wiki/Albert_Camus [dostęp: 13.10.2020].

³⁷ M. Konopczyński, *Metody twórczej resocjalizacji...*, op.cit., s. 13.

sce, Czesława Czapówa³⁸, za najwyższe wartości w resocjalizacji należy uznać nie tylko społeczny ład, ale przede wszystkim rozwój osobowości i związanych z nim wolności ludzkich³⁹. Paradoksalnie (biorąc pod uwagę fakt, że znaczna część zabiegów resocjalizacyjnych odbywa się placówkach zamkniętych) jedną z najważniejszych wartości resocjalizacji jest bowiem wolność. Według Alberta Camus'a, „wolność to nic więcej, niż szansa na bycie lepszym”⁴⁰. Instytucje resocjalizacyjne (głównie zakłady karne), spełniając swoje funkcje utylitarne, drastycznie ograniczają swobodę wyborów, jakie mogą podejmować wychowankowie. Istotą twórczej resocjalizacji jest próba zmiany jednostki w sposób odmienny od utartych schematów resocjalizacyjnych. Jest to próba przemiany człowieka, poprzez wykreowanie odmiennych od dotychczasowych parametrów jego tożsamości, które decydują o jakości kontaktów z innymi ludźmi. Zabiegi te, przybierając metodyczną postać pracy teatralnej, sportowej, doświadczeń dramowych, plastycznych czy muzycznych, mogą wykreować odmienne parametry osobowe jednostki⁴¹.

Słowa kluczowe: osadzony, wartości wyższego rzędu, twórcza resocjalizacja

³⁸ Cz. Czapów, *Wychowanie resocjalizujące...*, op.cit., s. 131–145 i in.

³⁹ A. Bałandynowicz, *Kara pozbawienia wolności...*, op.cit., s. 11–35.

⁴⁰ A. Camus, *Cytaty z dzieł Camusa*, op.cit.

⁴¹ M. Konopczyński, *Metody twórczej resocjalizacji...*, op.cit., s. 13.